

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การสื่อสารนั้นถือกำเนิดมาพร้อม ๆ กับการกำเนิดและการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่าของมนุษยชาติ มนุษย์ได้ใช้กิริยาท่าทาง สีหน้า ตลอดจนน้ำเสียงในการสื่อสารบอกกล่าวกันตามธรรมชาติ อารมณ์ความรู้สึกและเรื่องราวที่เกิดขึ้น เมื่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ขยายตัวเป็นชุมชน เป็นหมู่บ้านและเมือง ซึ่งมีขนาดใหญ่ขึ้นทุกที ความสัมพันธ์ของมนุษย์ก็เพิ่มความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นเงาคามตัว ความจำเป็นในการติดต่อสื่อสารยังคงดำรงอยู่ ทั่วโลกในการผลิตและความสัมพันธ์ในการผลิตเปลี่ยนแปลงไป จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ข่าวสารที่ถ่ายทอดระหว่างกัน และประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ก็ได้รับการสร้างสรรค์สำหรับตอบสนองวิถีชีวิตของชุมชน ด้วยความชาญฉลาดของสมองและความสามารถในการใช้มือ มนุษย์จึงได้คิดประดิษฐ์เทคโนโลยีที่ใช้ในการติดต่อถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความคิดเห็น จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง จากคนกลุ่มหนึ่งไปยังหลาย ๆ คนพร้อมกัน ซึ่งเรียกว่า "สื่อสารมวลชน"

ประดิษฐกรรมที่มีการบันทึกไว้ว่าเป็นสื่อมวลชนประเภทแรกคือการพิมพ์ ซึ่งคิดค้นขึ้นโดยชาวจีนชื่อไป๋เซ็ง ระหว่าง ค.ศ.1041-1049 วิถีพิมพ์ของไป๋เซ็ง อาศัยตัวพิมพ์ที่นำจากดินเหนียวเผาไฟ นำมาเรียงเป็นบรรทัด เป็นหน้า ต่อมาอีกราว 300 ปีเศษ ชาวเยอรมันชื่อกูเทนเบอร์ก ได้คิดประดิษฐ์แท่นพิมพ์ขึ้น (ก่าซร สนิทกุล, 2515: 15) หนังสือพิมพ์จึงจัดว่าเป็นจุดเริ่มต้นของสื่อสารมวลชนสมัยใหม่ แม้ระยะแรกของการกำเนิดหนังสือพิมพ์จะเกิดมาในรูปของแผ่นประกาศข่าว จดหมายข่าว หนังสือข่าว มาจนเป็นหนังสือพิมพ์ ความหมายของทุกรูปแบบล้วนมีพื้นฐานมาจากการเสนอข่าว หรือบอกข่าวประจำวันให้แก่ผู้อ่านทั่วไป หนังสือพิมพ์จึงเป็นตัวกลาง หรือเป็นสื่อสำคัญในการถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ ความคิด เข้าไปในสังคม และเป็นที่ยอมรับกันว่าหนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่สามารถสร้างพลังในการโน้มน้าวใจ ทำให้คนเกิดการตระหนักต่อประเด็น หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมได้ ดังนั้นเมื่อหนังสือพิมพ์ซึ่งมีคุณสมบัติที่

สามารถเสนอเรื่องราวได้อย่างต่อเนื่องให้รายละเอียดมากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น เนื่องจากเป็นสื่อมวลชนชนิดเดียวที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการแสวงหาเสรีภาพของประชาชนและเป็นสื่อที่อยู่ในมือเอกชน จึงอยู่ในฐานะที่จะรายงานและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ได้โดยเสรีมากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่นโดยเปรียบเทียบ

จากการศึกษาประวัติการณ์ของหนังสือพิมพ์ไทย จะพบว่าตั้งแต่ยุคเริ่มต้น หนังสือพิมพ์ได้รับอิทธิพลทั้งจากระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี แต่ในทางตรงข้ามหนังสือพิมพ์ก็เล่นบทบาทเป็นตัวกระทำส่งผลกระทบต่อระบบดังกล่าวได้เช่นเดียวกัน ดังที่ เจค็บบลิว ไรลีย์ และ เอ็ม คับบลิว ไรลีย์ (Riley, JW. and Riley, MW., 1959) กล่าวว่าสื่อมวลชนจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในสังคมใหญ่ ขณะเดียวกันสื่อมวลชนก็จะมีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในสังคมใหญ่ได้ ดังนั้นสื่อมวลชนโดยทั่วไปมักจะถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีของสังคมนั้น ๆ และสื่อมวลชนก็อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยีได้เช่นเดียวกัน

ความเป็นมาของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย

จุดเริ่มของหนังสือพิมพ์ไทยเป็นการริเริ่มของมิชชันนารีอเมริกัน ที่ชื่อว่า "หมอบรัดเลย์" หนังสือพิมพ์ภาษาไทยฉบับแรกมีชื่อว่า บางกอกเรียลไทม์ เกิดในปี พ.ศ.2387 หลังจากนั้นจึงมีหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นตามมาเช่น จดหมายเทศสยามสมัยของหมอสมิธ สยามออบเซอร์เวอร์ ของคิลลิก และวอร์ด (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, 2520 : 4)

กล่าวได้ว่า การเริ่มมีหนังสือพิมพ์ออกในช่วงต้นนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดเครื่องมือสื่อสารซึ่งเข้ามาแทนระบบการสื่อสารที่มีอยู่แต่เดิม คือการติดต่อสื่อสารด้วยระบบปากเปล่า ซึ่งถ้าจะมองตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามแนวคิดของแคเน็ล เดอเนอร์แล้ว การเริ่มต้นนี้ก็คือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสังคมดั้งเดิมมาสู่สังคมหัวเลี้ยวหัวต่อ ซึ่งเปลี่ยนระบบการสื่อสารจากการสื่อสารแบบอยู่ต่อหน้า (face-to-face communication) มาเป็นระบบการสื่อสารด้วยสื่อ

กิจการหนังสือพิมพ์ในระยะเริ่มแรกที่ดำเนินการโดยชาวต่างประเทศนั้น ก็นับว่ายังไม่แพร่หลายถึงระดับประชาชนเท่าใดนัก ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ในขณะนั้นอยู่ในกลุ่มของเจ้านายและข้าราชการชั้นสูง อย่างไรก็ตาม ผู้นำไทยได้เล็งเห็นประโยชน์ของสิ่งพิมพ์ในแง่ของการสื่อสารโดยตรงระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ซึ่งจะให้ผลในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ประชาชนจะได้ไม่หลงเชื่อตามคำเล่าลือหรือข่าวสารที่บอกต่อกันมาอย่างผิด ๆ ถูก ๆ "ราชกิจจานุเบกษา" จึงเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกที่ดำเนินการโดยคนไทย มีรัฐบาลไทยเป็นเจ้าของ สาระของหนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องของราชกิจอันเกี่ยวกับราชโองการของพระเจ้าอยู่หัวเพื่อแก้ข่าวคลาดเคลื่อนที่หนังสือพิมพ์ที่ออกจำหน่ายในขณะนั้นเสนอ (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม)

แม้ว่าในยุคแรกเริ่มของการเกิดหนังสือพิมพ์ จะมีผู้ผลิตและผู้อ่านจำกัดอยู่ในวงแคบเฉพาะในแวดวงราชสำนัก ผู้มีการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจเท่านั้น เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือ และไม่มีกำลังซื้อ แต่การมีหนังสือพิมพ์ก็เท่ากับเป็นการขยายวงผู้รับรู้ และผู้วิจารณ์ผลงานของรัฐบาลให้มากขึ้นจากเดิม หนังสือพิมพ์ที่ดำเนินโดยชาวต่างประเทศนั้นได้ให้ความสนใจกับปัญหาต่างๆ และข้อร้องเรียนของประชาชน ซึ่งทำให้ผู้ปกครองไทยไม่พอใจเป็นอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่โปรดให้หนังสือพิมพ์ออกความเห็นเกี่ยวกับการบ้านเมือง เนื่องจากเห็นว่าเสี่ยงสะท้อนความทุกข์ยากของประชาชนที่บอกผ่านหนังสือพิมพ์นั้น ทรงเห็นว่าสื่อความไม่สุจริตและไม่น่าเชื่อถือ เพราะทางออกของประชาชนเมื่อมีความทุกข์ร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมนั้น เป็นเรื่องที่มีกฎปฏิบัติและใช้ได้มานานแล้วนั้นคือการถวายฎีกา (สุภัฏญา ตีระวิเศษ, 2520: 17)

บทบาทของหนังสือพิมพ์และแนวนโยบายของรัฐบาล แม้จะดูเหมือนว่ามีความขัดกันเดินสวนทางกันมานับแต่วันแรกเริ่ม หากทว่าประเด็นเหล่านี้ก็ไม่ใช่อุปสรรคที่จะสกัดกั้นความเจริญเติบโตของกิจการสิ่งพิมพ์ ตรงกันข้ามกิจการหนังสือพิมพ์ไทยกลับเฟื่องฟูขึ้นเป็นลำดับมานับแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นการสอดคล้องรองรับกับการปฏิรูปประเทศ ซึ่งยังผลให้เกิดการขยายตัวของผู้มีการศึกษา วงการหนังสือพิมพ์เริ่มมีความคึกคักมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งจำนวนผู้อ่านซึ่งพิจารณาได้จากยอดขายที่เพิ่มมากขึ้นและจำนวนหนังสือพิมพ์ที่ผลิตออกมา ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของผู้ประกอบวิชาชีพในวงการหนังสือพิมพ์ ซึ่งสะท้อนว่าเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในยุคสัมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับและสนับสนุนระดับหนึ่ง แม้ว่ารัฐบาลจะใช้มาตรการ

ต่าง ๆ เพื่อควบคุมการเสนอข่าว แต่ก็มิได้กำจัดหนังสือพิมพ์เหมือนยุคสมัยหลัง หนังสือพิมพ์ในระลอกก่อนปี 2475 จึงมีวิวัฒนาการเป็นลำดับมา

วิวัฒนาการของหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์ยุคเก่าในสมัยรัชกาลที่ 5 ลักษณะของรูปเล่มยังไม่มีการประกอบและเรื่องอ่านเล่น จนถึงรัชกาลที่ 6 ที่มีการนำเอาเทคโนโลยีแท่นพิมพ์ไฟฟ้ามาใช้แทนแรงงานคน ประกอบกับเป็นยุคที่หนังสือพิมพ์เฟื่องฟูและมีเสรีภาพมากที่สุด มีการเพิ่มจำนวนหน้าและเนื้อหาสาระที่น่าเสนอ กล่าวคือนอกจากจะมีข่าวทั้งภายในและภายนอกประเทศแล้ว ยังมีบทวิจารณ์ข่าว บทความ แสดงความคิดเห็น มีภาพล้อ การ์ตูน เรื่องอ่านเล่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจผู้อ่านมาก นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มคอลัมน์บันเทิงคดี ซึ่งส่วนใหญ่เสนอเรื่องแปลจีน ซึ่งเฟื่องฟูมากสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จึงมีหนังสือพิมพ์จำนวนมากแข่งขันกันนำเสนอ

ในด้านการพัฒนาคุณค่าสาระ หนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นได้ปรับปรุงคุณค่าสาระทั้งในด้านการเสนอข่าวและความคิดเห็น ในส่วนของความคิดเห็นนั้นหมายถึงข้อเขียนของนักหนังสือพิมพ์ที่แสดงทัศนคติต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้น คือเป็นบทวิจารณ์ข่าวหรือหยิบยกประเด็นปัญหาที่น่าสนใจมาเสนอต่อผู้อ่าน ในยุคแรกนั้น การแสดงความคิดเห็นมีน้อยมาก ผู้ที่กล้าแสดงความคิดเห็นมักจะเป็นเจ้าของ บรรณาธิการ หรือนักเขียนประจำหนังสือพิมพ์นั้น ๆ ต่อมาจึงเริ่มได้รับความสนใจจากผู้อ่าน และขยายวงกว้างมากขึ้นในช่วงของรัชกาลที่ 6-7

คามประวัตินักหนังสือพิมพ์ สะท้อนให้เห็นภาพอย่างหนึ่งว่า มหาชนมักนิยมชมชอบและศรัทธาคือหนังสือพิมพ์ที่แสดงออกในรูปของการขัดคอรัฐบาล เพราะฉะนั้นหนังสือพิมพ์ที่เสนอข่าวในเชิงและได้การกระทำที่ไม่ชอบมาพากลของรัฐบาล จึงขายดีกว่าฉบับอื่นๆ อาทิในสมัยรัชกาลที่ 6 มีกรุงเทพเดลิเมล์ จีนโนสยามวารศัพท์ บางกอกการเมือง และในรัชกาลที่ 7 มีเกราะเหล็ก ไทยหนุ่ม ศรีกรุง หลีกเมือง เป็นต้น แต่ขณะเดียวกันแม้หนังสือพิมพ์ที่น่าเสนอเรื่องดังกล่าวจะขายดี แต่หากใช้วิธีเสนอไม่รัดกุม หรือเขียนขึ้นโดยปราศจากข้อมูลสนับสนุนเพียงพอ หนังสือพิมพ์ก็ย่อมเสี่ยงต่อการถูกฟ้องร้องและอาจถูกลงโทษได้โดยง่าย

ในแง่ผู้ประกอบการหนังสือพิมพ์และนักเขียน ในยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ผู้ที่ชกอาชีพหนังสือพิมพ์มีน้อยมาก ซึ่งในยุคแรก ๆ ผู้ประกอบการหนังสือพิมพ์มักเป็นคนต่างชาติ เนื่องเพราะว่าการได้คนสังกัดชาติที่ไม่ขึ้นศาลสยามเป็นผู้รับผิดชอบหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น ๆ ย่อมรอดพ้นจากการถูกลงโทษโดยศาลไทย ถึงแม้ว่าในสมัยนั้นจะยังไม่มียกกฎหมายควบคุมหนังสือพิมพ์ แต่ถ้าหนังสือพิมพ์ฉบับใดลงข่าวที่เห็นหนักไปที่การวิจารณ์รัฐบาล ก็ย่อมจะได้รับการดักเตือน หรือถูกภาคทัณฑ์ หรืออาจถูกถอนใบอนุญาต ดังนั้นเพื่อเป็นการเลี่ยงการอยู่ใต้อานาจรัฐบาลไทย ผู้เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6 จึงมักเป็นชาวต่างชาติ สำหรับคนไทย อาชีพนักเขียนยังไม่เป็นที่นิยม คนที่เป็นนักเขียนมักทำเป็นงานอดิเรก เป็นนักเขียนสมัครเล่น และใช้นามปากกาเสียมากกว่า

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและนักหนังสือพิมพ์นั้นย่อมแตกต่างกันไปตามยุคสมัย สิ้นแล้วแต่ผู้นำหรือคณะรัฐบาลจะมีนโยบายอย่างไรกับหนังสือพิมพ์ ซึ่งเชื่อมโยงกับสภาวะแวดล้อมทางสังคมการเมืองและการแสดงออกทางความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ เช่นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงโปรดการทรงพระอักษร หนังสือพิมพ์จึงเฟื่องฟูมีเสรีภาพมาก การส่งข่าวสารระหว่างรัฐบาลกับหนังสือพิมพ์เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ครั้นถึงรัชกาลที่ 7 รัฐบาลมีแนวโน้มที่จะกีดกันหนังสือพิมพ์ด้วยเห็นว่าปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมาะสม เพราะนอกจากจะเห็นข่าววิจารณ์รัฐบาลแล้ว ยังชอบที่จะเข้ามาจัดการกับปัญหาต่างๆ ทั้งที่ไม่ใช่หน้าที่ของคน เช่น เป็นตัวแทนหรือตัวกลางถวายฎีกาให้กับบุคคลต่างๆ จากทัศนคติดังกล่าว รัฐบาลจึงมีที่ทำไม่ว่าง หนังสือพิมพ์ โดยแสดงออกในรูปของการไม่ยอมแถลงข่าวสารใดๆ แก่หนังสือพิมพ์ หลีกเลี่ยงที่จะตอบคำถาม เลิกการให้เงินอุดหนุน และออกกฎหมายควบคุมหนังสือพิมพ์ในที่สุด รูปการณ์เช่นนี้ทำให้หนังสือพิมพ์คั่งอยู่ในฐานะลำบาก การหาข่าวที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลหรือข้าราชการต้องพบกับปัญหา และความยุ่งยากนานาประการ หนังสือพิมพ์จึงต้องปรับเทคนิควิธีการหาข่าวเป็นเรื่องๆ ไป

ในส่วนที่เกี่ยวกับแหล่งรายได้หนังสือพิมพ์นั้น ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง กิจการหนังสือพิมพ์มิใช่ประเภทธุรกิจค้ากำไร แต่เป็นการประกอบการของผู้ที่มีความใฝ่ใจในด้านนี้ หรือมิฉะนั้นก็มีเป้าหมายด้านอุดมการณ์ การคงอยู่ของกิจการจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยด้านอื่นสนับสนุน เพราะลำพังแต่รายได้จากการจำหน่ายหนังสือพิมพ์ ย่อมไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงตัวเองได้ ส่วนใหญ่จึงมักจะพบกับภาวะของการขาดทุน ต้องเลิกกิจการหรือขายกิจการให้ผู้อื่นดำเนินการแทน สิ่งที่

น่าสังเกตคือหนังสือพิมพ์ในระยะเริ่มแรก (สมัยรัชกาลที่ 4 และ 5) มักมีอายุอยู่ในช่วงสั้น ๆ เนื่องจากประสบภาวะขาดทุน เพราะสมัยนั้นหนังสือพิมพ์ยังไม่มีการวางจำหน่าย ใช้วิธีให้ผู้อ่านบอกรับเป็นสมาชิก แต่ส่วนใหญ่มักประสบความล้มเหลวทำเพื่อแจกมากกว่าอย่างอื่น

ระยะต่อมาเมื่อสังคมของผู้มีการศึกษาขยายตัวมากขึ้น หนังสือพิมพ์จึงกลายเป็นบริการข่าวสารที่คนไทยหลายกลุ่มให้ความสนใจ ในรัชกาลที่ 6 หนังสือพิมพ์จึงเริ่มมีการวางจำหน่ายเป็นครั้งแรก แต่ก็ยังมีอายุอยู่ได้หากอาศัยรายได้จากการจำหน่ายอย่างเดียว การรับโฆษณาสินค้าต่าง ๆ จึงเป็นรายรับที่ได้ผลดีประการหนึ่ง หนังสือพิมพ์จึงแข่งขันกันหาโฆษณาจากร้านค้าด้วยการปรับปรุงยุทธวิธีต่างๆ เพื่อให้เจ้าของกิจการพึงพอใจ และลงโฆษณา

อย่างไรก็ตามแหล่งรายได้อื่นๆ ก็ไม่ใช่หลักประกันความอยู่รอดของหนังสือพิมพ์เสมอไป หนังสือพิมพ์จำเป็นต้องมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนจึงจะมีความมั่นคงอยู่ได้ บางรายจึงต้องหันไปพึ่งพาแหล่งเงินทุนนอกเหนือ (ซีบิลิตี้) จากรัฐบาลซึ่งก็หมายความว่าหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นจะต้องดำเนินการเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อแหล่งเงินทุนนั้นๆ

ความจำเป็นการด้านเศรษฐกิจและภาวะจำยอมเพื่อให้กิจการหนังสือพิมพ์ดำเนินรุดหน้าต่อไป เป็นเหตุผลประการสำคัญที่ทำให้หนังสือพิมพ์ต้องรับผลประโยชน์ที่รัฐบาลหยิบยื่นให้ แต่ในทางตรงข้ามหนังสือพิมพ์ที่มีคุณภาพ ได้รับความนิยมนจากมหาชน มักปฏิเสธที่จะรับการอุปถัมภ์จากรัฐบาล ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลพยายามที่จะขอเข้ามามีส่วนร่วมจัดการกับหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นเสียเอง

หนังสือพิมพ์ไทยสมัยปัจจุบัน

การดำเนินงานของหนังสือพิมพ์ในปัจจุบันแม้ว่าจะได้รับสิทธิเสรีภาพในการรายงานข่าวสารและเสนอบทความมากขึ้น ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือการยกเลิกประกาศคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2534 แต่ขณะเดียวกันหนังสือพิมพ์ก็ต้องใช้เสรีภาพให้อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย นอกจากนั้นหนังสือพิมพ์ยังถูกกำหนดทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหาจากตัวแปรต่างๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจจากผู้ที่เป็นเจ้าของ

เงินทุน เจ้าของกิจการ หรืออาจจะถูกควบคุมจากด้านการเมืองของรัฐบาลในแต่ละประเทศ มิฉะนั้นก็อาจจะถูกควบคุมจากค่านิยมและวัฒนธรรมของประชาชาติ และถึงแม้วันอัตราการควบคุมนั้นก็อาจจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น เช่นการผูกขาดอุตสาหกรรมสื่อมวลชน ดังเราจะเห็นเป็นปรากฏการณ์ว่าในทุกวันนี้การดำเนินกิจการหนังสือพิมพ์นั้น ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยเอกชนในรูปของบริษัทจำกัด หรือหุ้นส่วนบุคคล การผลิตหนังสือพิมพ์มีลักษณะเป็นอุตสาหกรรม มีการแข่งขันกันในเรื่องความก้าวหน้าของเทคนิคการพิมพ์ มีการนำเครื่องคอมพิวเตอร์มาใช้งาน วัสดุอุปกรณ์และการดำเนินการสมัยใหม่ การขยายการลงทุนส่วนใหญ่อยู่ที่ค่าใช้จ่ายทางด้านกรพิมพ์ เช่นการซื้อแท่นพิมพ์ที่ทันสมัย การปลูกสร้างอาคาร ซึ่งจากการลงทุนดังกล่าวประกอบกับการเพิ่มสูงขึ้นของราคากระดาษ หนังสือพิมพ์จึงต้องหารายได้เพิ่ม โดยการเพิ่มจำนวนจำหน่ายและเพิ่มจำนวนหน้าเพื่อขยายเนื้อที่การลงโฆษณา นอกจากนี้การดำเนินธุรกิจมีการแข่งขันกันมาก ปัญหาต้นทุนการผลิต การขนส่งและการสื่อสาร ตลอดจนปัญหาการเคลื่อนย้ายบุคลากร (Turn Over) จึงเป็นปัญหาสำคัญของตลาดหนังสือพิมพ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์ฉบับเล็กๆ ในเมืองหลวง

ในแง่การขยายกิจการ ในช่วง 1 ทศวรรษมานี้หนังสือพิมพ์ส่วนมากเข้าไปจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และแปรรูปเป็นบริษัท มหาชนเพื่อเป็นแหล่งระดมทุนมาใช้ในการขยายธุรกิจ โดยมีหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์เป็นฉบับแรก เมื่อปี พ.ศ. 2527 ตามมาด้วยหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น ในปี พ.ศ. 2531 มติชนในปี พ.ศ. 2532 ผู้จัดการ ในปี พ.ศ. 2533 หนังสือพิมพ์ดวงใจ ในปี พ.ศ. 2534 และวัฏจักรในปี พ.ศ. 2534

อาจจะกล่าวได้ว่า ในช่วงเวลา 2-3 ปีที่ผ่านมา วงการหนังสือพิมพ์ไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง และรวดเร็วในระดับพื้นฐาน อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ส่งผลให้ธุรกิจหนังสือพิมพ์เติบโตอย่างก้าวกระโดด เทคโนโลยีในการสื่อสารถูกนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผู้ประกอบการวิชาชีพหนังสือพิมพ์ และผู้อ่านรุ่นใหม่ ฯลฯ ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นเด่นชัดในระยะเวลานี้ ๆ จนเกิดคำถามว่าการเปลี่ยนแปลงนี้จะคลี่คลายไปในทิศทางใด

สำหรับบริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) ในฐานะองค์กรที่เล่นบทบาทในระดับแถวหน้าของระบบอุตสาหกรรมสื่อมวลชน ซึ่งเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2526 ด้วยองค์กรขนาดเล็ก ที่มีผู้ร่วม

ดำเนินงานเพียงไม่กี่คนด้วยการออกนิตยสารผู้จัดการรายเดือน ในระยะแรกของการดำเนินกิจการนั้นต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคนานาประการ

ไม่เพียงแต่บริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) สามารถแก้ไขปัญหาและเอาชนะอุปสรรคต่างๆมาได้เท่านั้น แต่ยังสามารถขยายธุรกิจแตกผลิตภัณฑ์ออกไปเป็นหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายสัปดาห์ ผู้จัดการรายวัน หัสนิทยสารรายสัปดาห์ นิตยสารแมนเนเจอร์ นิตยสารเอเชียอิงค์ นิตยสารบิซซ์ หนังสือพิมพ์ผู้จัดการพร็อพเพอร์ตี้ วิทยุผู้จัดการ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นรายวันในภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย ฯลฯ

นอกจากการขยายธุรกิจสื่อในประเภทสิ่งพิมพ์ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก และขยายตัวข้ามสื่อมาสู่สื่อวิทยุด้วยในต้นปี พ.ศ. 2537 แล้ว บริษัทผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) ยังได้ขยายกิจการไปสู่ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจสื่อ หรือธุรกิจที่เป็น การสนับสนุนสื่อ อาทิเช่น การลงทุนในบริษัท บริการข้อมูลผู้จัดการ จำกัด บริษัท โดเรค มาร์เก็ตติ้ง เซอร์วิส จำกัด บริษัท เบรน เซ็นเตอร์ จำกัด และอีกหลายต่อหลายบริษัท

ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาเพียง 10 ปีเท่านั้น นับตั้งแต่บริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) ได้เริ่มก่อตั้ง เผชิญปัญหา ขยายตัว จนสามารถเป็นหนึ่งในบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และตลาดหลักทรัพย์ในต่างประเทศ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการลงทุน ขยายธุรกิจสื่อมวลชนในระดับประเทศและขยายสู่การสร้างเครือข่ายต่างประเทศ ด้วยจำนวนพนักงานเพิ่มขึ้นเป็นกว่า 2,000 คน

การขยายตัวของบริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) เป็นไปอย่างก้าวกระโดดและด้วยเวลาอันรวดเร็วยิ่งอย่างที่ไม่เคยอุบัติมาก่อนในประวัติของวงการสื่อมวลชน

ด้วยความแตกต่างในการขยายธุรกิจของบริษัทผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) ที่ได้ฉีกภาพเก่า ๆ ของผู้ประกอบการหนังสือพิมพ์ทั่วไป และทำหน้าที่เป็นผู้สร้างภาพใหม่ขึ้นมาแทนที่ จนสามารถกล่าวได้ว่า เป็นผู้นำในการดำเนินอุตสาหกรรมสื่อมวลชน จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา ถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อต่อพัฒนาการการเติบโตและการขยายตัว

ในปัจจุบันและอนาคต ที่ทั่วโลกกำลังตื่นตัวกับกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ส่งผลให้ข่าวสารมีบทบาทสำคัญต่อสังคมในทุกๆระดับมากขึ้น ตามสถานะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของสังคม เพราะข่าวสารและข้อมูลทางธุรกิจได้กลายเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการประกอบการ และการตัดสินใจในการดำเนินธุรกิจในขอบเขตที่กว้างขวางทั่วทั้งโลก ดังนั้นจึงเป็นเรื่องน่าคาดการณ์ว่าบริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) ในฐานะผู้ประกอบการอุตสาหกรรมสื่อมวลชนจะมีแนวโน้มในการปรับตัวไปในทิศทางใด

ปัญหานำวิจัย

1. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี มีผลในการขยายตัวของบริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) อย่างไร และเพราะเหตุใดจึงเลือกที่จะขยายตัวไปในแนวทางนั้น
2. ผู้บริหารที่ทำหน้าที่กุ่มนโบายหลักในบริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) มีกลยุทธ์ในการกำหนดคนโบายและการบริหารงาน ทุน บุคลากร และองค์กรโดยรวมอย่างไร
3. บทบาทการทำหน้าที่ในฐานะผู้ประกอบการอุตสาหกรรมสื่อของบริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างแท้จริงหรือไม่ และมีขอบเขตแค่ไหน โดยพิจารณาตั้งแต่จุดกำเนิด ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการและการขยายธุรกิจของบริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งคือ ตั้งแต่ พ.ศ.2526 ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ.2537
2. เพื่อศึกษาและเข้าใจถึงการดำเนินงาน และแนวทางการบริหารงานของบริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน)
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มการขยายธุรกิจในอนาคตของบริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) ว่าจะเป็นไปในทิศทางใด

ขอบเขตของการวิจัย

มุ่งศึกษาเฉพาะองค์กรของ บริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) ตั้งแต่เริ่มเปิดดำเนิน
กิจการถึงเดือนตุลาคม พ.ศ.2537

ข้อตกลงเบื้องต้น

บริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) จะเป็นตัวแทนที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่ออธิบายถึง
พัฒนาการ และแนวโน้ม ของอุตสาหกรรมสื่อมวลชนในประเทศไทย

ข้อสันนิษฐานในการวิจัย

1. เมื่อสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี มีการเปลี่ยนแปลง
ไปในทางที่ดีขึ้นจะส่งผลให้อุตสาหกรรมสื่อมวลชนมีการเติบโตและขยายตัว
2. การบริหารองค์กรโดยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและมีกลยุทธ์ที่ดีจะส่งผลให้องค์กร
มีการเติบโตและขยายตัวในอัตราสูง
3. เมื่อความต้องการของตลาดในอันที่จะบริโภคสื่อเป็นไปในทางเฉพาะเจาะจงมาก
ขึ้น จะทำให้แนวทางการเจริญเติบโตและการขยายตัวของอุตสาหกรรมสื่อมวลชนมีลักษณะเฉพาะ
ด้านมากขึ้น

นิยามศัพท์

พัฒนาการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องหรือการเคลื่อนไหวไป
ตามสภาพของสังคมโดยผ่านช่วงเวลาหนึ่งไปสู่ช่วงเวลาหนึ่ง โดยการเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปใน
ทิศทางที่ดีขึ้น

แนวโน้ม หมายถึง สิ่งที่มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยการคาดการณ์
ของผู้ที่มีประสบการณ์หรือผู้เชี่ยวชาญของวงการนั้นๆ

อุตสาหกรรมสื่อมวลชน หมายถึง อุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ในการผลิต แพร่กระจาย และสร้างผลกำไรให้แก่การดำเนินงาน

สิ่งพิมพ์ หมายถึง สื่อประเภทหนึ่งที่มีชื่อเรียกตามระยะเวลาที่กำหนดออก เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร

บริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) หมายถึง องค์กรผู้ผลิตงานสื่อมวลชนที่เป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ โดยมีมหาชนร่วมเป็นเจ้าขององค์กร (ในที่นี้หมายถึงความรวมถึงเครือผู้จัดการ โดยใช้ภาษาอังกฤษว่า The Manager Group)

ปัจจัย หมายถึง องค์กรประกอบหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีบทบาท อิทธิพล และมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์

เทคโนโลยี หมายถึง วิทยาการที่เกี่ยวกับศิลปะในการนำเอาวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติ

องค์กรสื่อมวลชน หมายถึง หน่วยของผู้ผลิตที่ทำหน้าที่ผลิตชิ้นงานสื่อมวลชน

การขยายตัวของสื่อ หมายถึง การที่องค์กร ๆ หนึ่ง เริ่มต้นผลิตสื่อประเภทหนึ่ง และขยายสื่อประเภทนั้นออกไป เช่น บริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) เริ่มต้นผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ จาก นิตยสารผู้จัดการรายเดือน และขยายมาเป็นหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายสัปดาห์ หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน เป็นต้น

การขยายตัวข้ามสื่อ หมายถึง การที่องค์กร ๆ หนึ่ง เริ่มต้นผลิตสื่อประเภทใดประเภทหนึ่ง และขยายมาเป็นผลิตสื่ออีกประเภทหนึ่ง เช่น เริ่มจากการทำสื่อหนังสือพิมพ์ แล้วขยายมาเป็นสื่อวิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการองค์กรสื่อมวลชนในบริบททางสังคม และเศรษฐกิจ ในยุคโลกาภิวัตน์
2. เพื่อเสนอแนะรูปแบบลักษณะการบริหารงานของผู้บริหาร ตลอดจนปัจจัยสำคัญที่มีส่วนผลักดันให้องค์กรสื่อมวลชนบรรลุผลสำเร็จ
3. ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มการขยายตัวของบริษัท ผู้จัดการ จำกัด (มหาชน) และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการคาดการณ์องค์กรสื่อมวลชนองค์กรอื่นที่มีลักษณะเดียวกันได้
4. เพื่อเป็นการองค์ความรู้และแนวทางแก่บุคคลที่สนใจและต้องการศึกษาในเรื่องลักษณะเดียวกันนี้จะเอื้อคลึงซึ่งถึงขั้นต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย